

Brussel, 25 februari 2016

Verslag nr. 2016/02

Uitgebracht op verzoek van de minister van Zelfstandigen

Artikel 110, §1, van de wet van 30 december 1992 houdende sociale en diverse bepalingen

Voorstellen ter ondersteuning van vrouwelijk ondernemerschap

In dit verslag formuleert het ABC op vraag van de Minister voor Zelfstandigen enkele voorstellen ter ondersteuning van het vrouwelijk ondernemerschap. Cijfers leren dat er sinds 2000 een sterke stijging is geweest van het aantal vrouwelijke zelfstandigen. Niettemin blijft het zelfstandig ondernemerschap vandaag nog in belangrijke mate een mannelijke aangelegenheid.

Resultaten op basis van de Vlaamse Werkbaarheidsmonitor (2013) tonen dat ongeveer de helft van de ondernemers hun zelfstandige activiteit als voldoende kwalitatief ervaart. Er bestaat hierin geen significant verschil tussen mannelijke en vrouwelijke ondernemers. Uit de gegevens blijkt ook dat ongeveer een derde van de zelfstandigen (mannen én vrouwen) de combinatie van het professionele en het privéleven als een pijnpunt ervaart. De resultaten van een recente Unizo-bevraging bevestigen dat de combinatie van werk en gezin niet altijd evident is voor zelfstandige ondernemers met kinderen. Een groot deel van de zelfstandigen geeft dan ook aan voor huishoudelijke en zorgtaken een beroep te doen op familie of op betaalde hulp (huishoudelijke hulp en/of betaalde kinderopvang).

Vandaag worden zelfstandigen op verschillende manieren beleidsmatig ondersteund teneinde de combinatie arbeid gezin te faciliteren. Net zoals werknemers, kunnen zelfstandigen beroep doen op zorgarrangementen zoals de moederschapsrust of de recent uitgebreide mogelijkheden tot het opnemen van zorgverlof. In vergelijking met de soortgelijke maatregelen voor werknemers zijn deze initiatieven echter veel beperkter van opzet.

Het Comité acht het aangewezen dat de bestaande voorziening op sommige punten worden bijgestuurd. In dit verband stelt het Comité in dit rapport enkele wijzigingen voor in de moederschapsverzekering voor vrouwelijke zelfstandigen. Daarnaast introduceert het Comité ook het voorstel voor de invoering van een statuut 'ondersteuner'. Dit is een statuut bedoeld voor personen die op beperkte maar financieel vergoede basis, gezinsondersteunende of zorgtaken voor derden zouden willen verrichten maar voor wie het huidige sociaal- en arbeidsrechtelijk kader een obstakel vormt om dit vandaag ook effectief te doen.

Inleiding

Eind 2015 werd het Comité door de Minister van Zelfstandigen gevraagd om na te denken over maatregelen ter ondersteuning van het vrouwelijk ondernemerschap. Het voorliggend verslag vormt het resultaat van deze reflectie.

Dit document bestaat uit 6 delen. Delen 1 en 2 omvatten een reeks cijfergegevens met betrekking tot de evolutie van het aantal zelfstandige verzekeringsplichtigen en hun inkomen. De gegevens werden telkens opgesplitst naar geslacht.

In deel drie wordt verwezen naar enkele resultaten van een bevraging die in 2013 werd uitgevoerd in het kader van de Vlaamse Werkbaarheidsmonitor. De Vlaamse Werkbaarheidsmonitor is een instrument op basis waarvan beleidsmakers trachten inzicht te verwerven in de wijze waarop werknemers en zelfstandigen de kwaliteit van hun arbeid ervaren. De situatie van vrouwelijke ondernemers kreeg bijzondere aandacht bij de rapportering van de enquêteresultaten 2013.

Deel 4 vormt een overzicht van de belangrijkste bevindingen van een bevraging over de combinatie arbeid-gezin die Unizo in januari 2016 hield bij zelfstandigen met jonge kinderen.

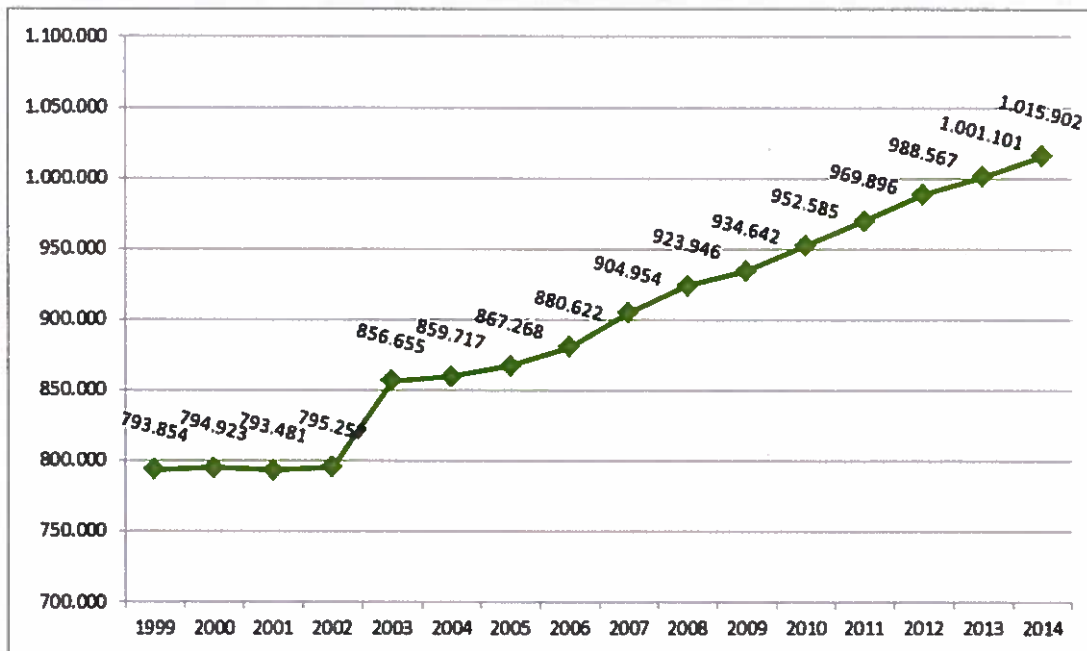
In deel 5 worden de initiatieven beschreven waarop (vooral maar niet uitsluitend) vrouwelijke zelfstandigen vandaag een beroep kunnen doen in het kader van een combinatie van hun beroepsactiviteit met hun privéleven. Tot slot formuleert het Comité in deel 6 een aantal voorstellen tot bijsturing of ter aanvulling van de reeds bestaande initiatieven.

1 Zelfstandig ondernemen: ondanks vervrouwelijking nog steeds voornamelijk een mannenzaak

1.1 Algemene evolutie van het aantal verzekeringsplichtige zelfstandigen

Het aantal verzekeringsplichtige zelfstandigen is de voorbije 15 jaar onophoudelijk toegenomen. Hun aantal steeg in de beschouwde periode van bijna 800.000 eenheden in 1999 naar meer dan één miljoen eenheden in 2014. Dit is een toename met bijna een derde.

Grafiek 1. Evolutie van het aantal verzekeringsplichtige zelfstandigen, België, 1999 - 2014

Bron: RSVZ

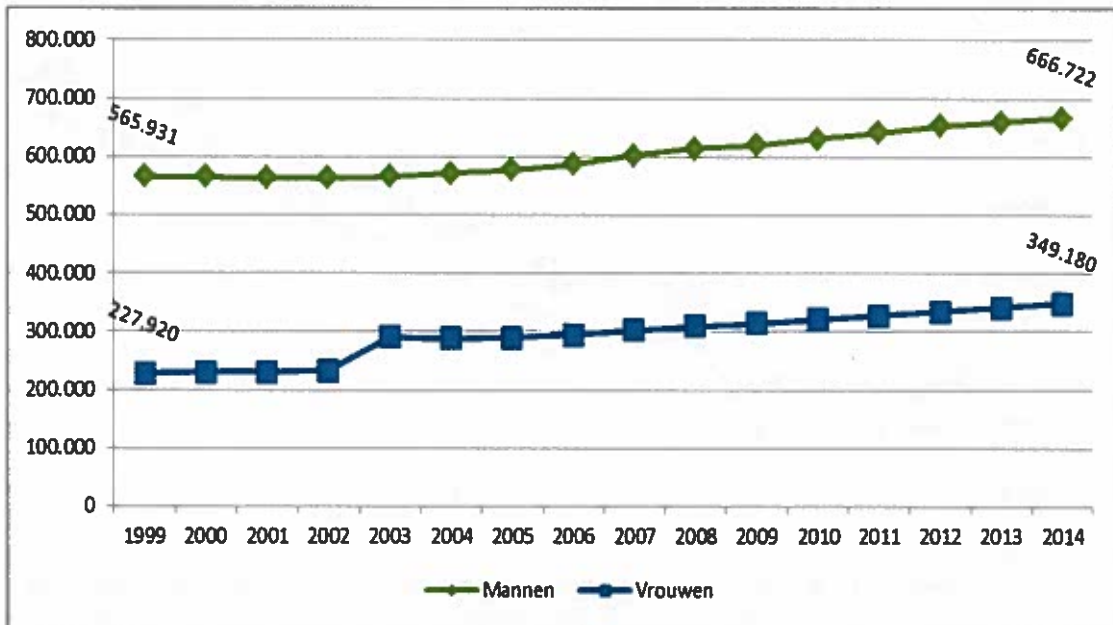
Noot: De sterke stijging van het aantal verzekeringsplichtigen in de periode 2002 en 2003 is toe te schrijven aan de invoering van het sociaal statuut voor meewerkende echtgenoten (cf. grafiek 9 in bijlage).

1.2 Toename van het aantal vrouwelijke zelfstandigen

De toename van het aantal verzekeringsplichtige zelfstandigen tijdens de voorbije 15 jaar is mede het gevolg geweest van een sterke stijging van het aantal vrouwelijke ondernemers (grafiek 2). In de periode 1999 - 2014 vermeerderde hun aantal met meer dan de helft (respectievelijk van 227.920 naar 349.180 eenheden). Het aantal mannelijk verzekeringsplichtigen steeg in deze periode met 17% (ofwel van 565.931 eenheden in 1999 naar 666.722 eenheden in 2014).

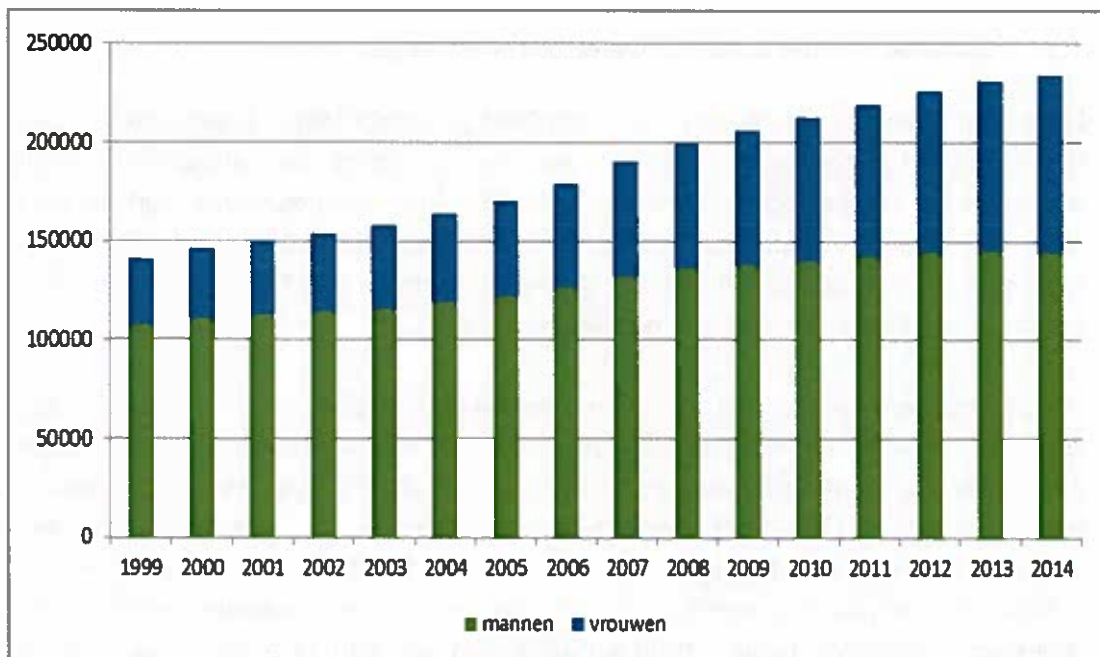
De stijging van het aantal vrouwen manifesteerde zich in het bijzonder bij de verzekeringsplichtigen in bijberoep (grafiek 3). Het aantal vrouwelijke zelfstandigen in deze categorie nam de afgelopen 15 jaar toe van 32.686 naar 89.289 eenheden (of een stijging van 173%). Ter vergelijking: in diezelfde periode vermeerderde het aantal mannelijke zelfstandigen in bijberoep van 107.917 naar 144.712 eenheden (+34%). De verhouding mannen versus vrouwen in de populatie zelfstandigen in bijberoep evolueerde tussen 1999 en 2014 dan ook van 77% tegenover 23% naar 62% tegenover 38%.

Grafiek 2. Evolutie van het aantal verzekeringsplichtigen naar geslacht, België, 1999 - 2014

Bron: RSVZ

Grafiek 3. Evolutie van het aantal verzekeringsplichtigen in bijberoep naar geslacht, België, 1999 - 2014

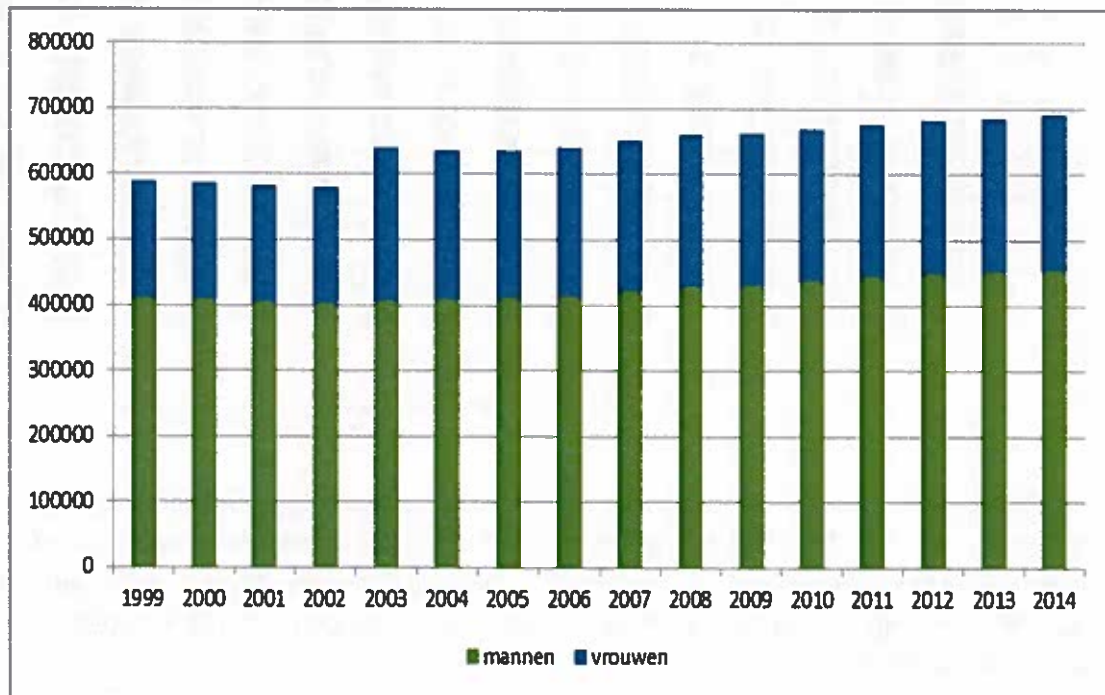

Bron: RSVZ

Ook bij de zelfstandigen in hoofdberoep is het aantal vrouwen significant toegenomen (grafiek 4), zij het dat de evolutie minder uitgesproken is dan bij de bijberoepers. Het aantal vrouwen met een zelfstandige activiteit in hoofdberoep steeg van 176.623 eenheden in 1999 naar 237.458 eenheden in 2014 (ofwel een toename met 34%), het aantal mannelijke zelfstandigen in hoofdberoep steeg diezelfde

periode van 412.355 eenheden naar 454.577 eenheden (ofwel +10%). De verhouding mannen – vrouwen evolueerde van 70% tegenover 30% in 1999 naar 66% tegenover 34% in 2014.

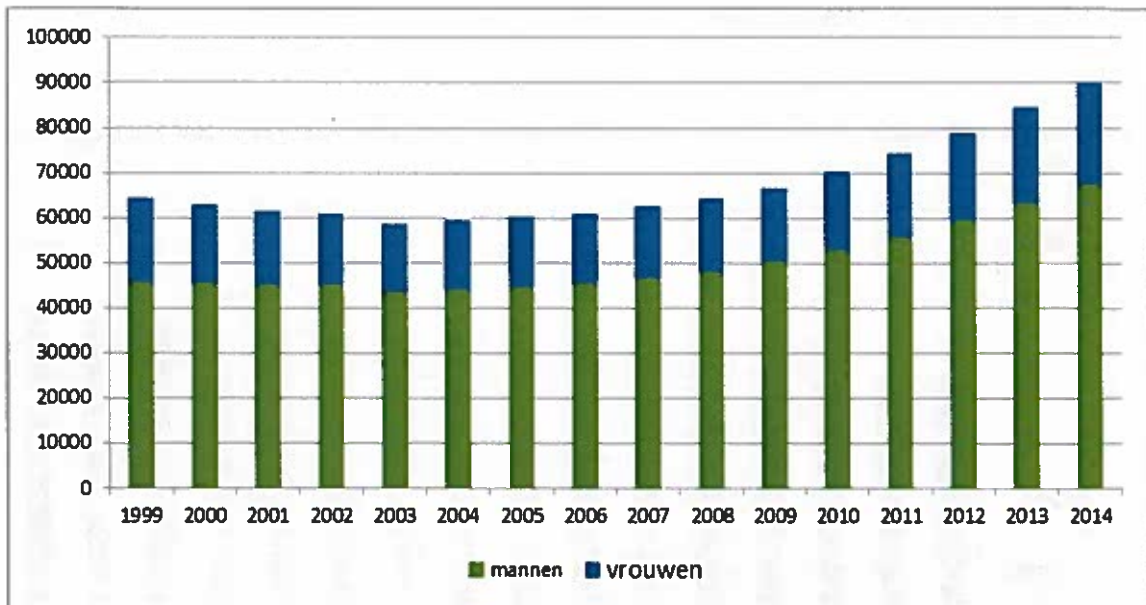
Grafiek 4. Evolutie van het aantal verzekeringsplichtigen in hoofdberoep naar geslacht, België, 1999 - 2014

Bron: RSVZ

Enkel bij de zelfstandigen die actief blijven na pensioen(leeftijd) is een omgekeerde tendens merkbaar. Door een sterkere toename van het aantal mannelijke zelfstandigen (met 48% tegenover +21% vrouwelijke zelfstandigen die na de pensioenleeftijd beroepsactief blijven) neemt het aandeel vrouwen in deze populatie af (van 29% in 1999 naar 25% in 2014) (grafiek 5).

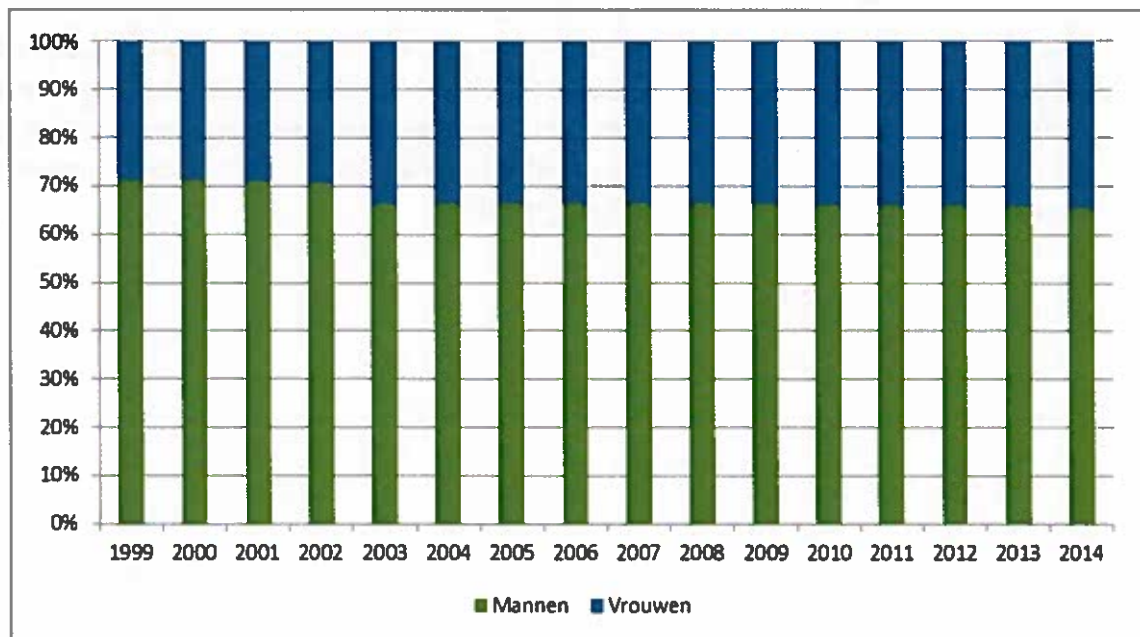
Grafiek 5. Evolutie van het aantal verzekeringsplichtigen dat actief is na pensioen, naar geslacht, België, 1999 - 2014

Bron: RSVZ

Ondanks een zekere vervrouwelijking van de zelfstandige activiteit tijdens de afgelopen 15 jaar, blijft het zelfstandig ondernemen tot op vandaag nog een eerder mannelijke aangelegenheid (cf. grafiek 6). Mannelijke zelfstandigen maken vandaag ca. 66% uit van de totale populatie verzekeringsplichtigen (in 1999 bedroeg hun aandeel nog 71%)¹.

Grafiek 6. Evolutie van het mannelijke en vrouwelijke verzekeringsplichtigen, België, 1999 - 2014

Bron: RSVZ

¹ In 2014 bedroeg de verhouding mannen – vrouwen in de Belgische beroepsbevolking (werkenden plus werklozen in de populatie 15-64 jarigen) 54% tegenover 46% (bron: FOD Economie, Directie Algemene Statistiek).

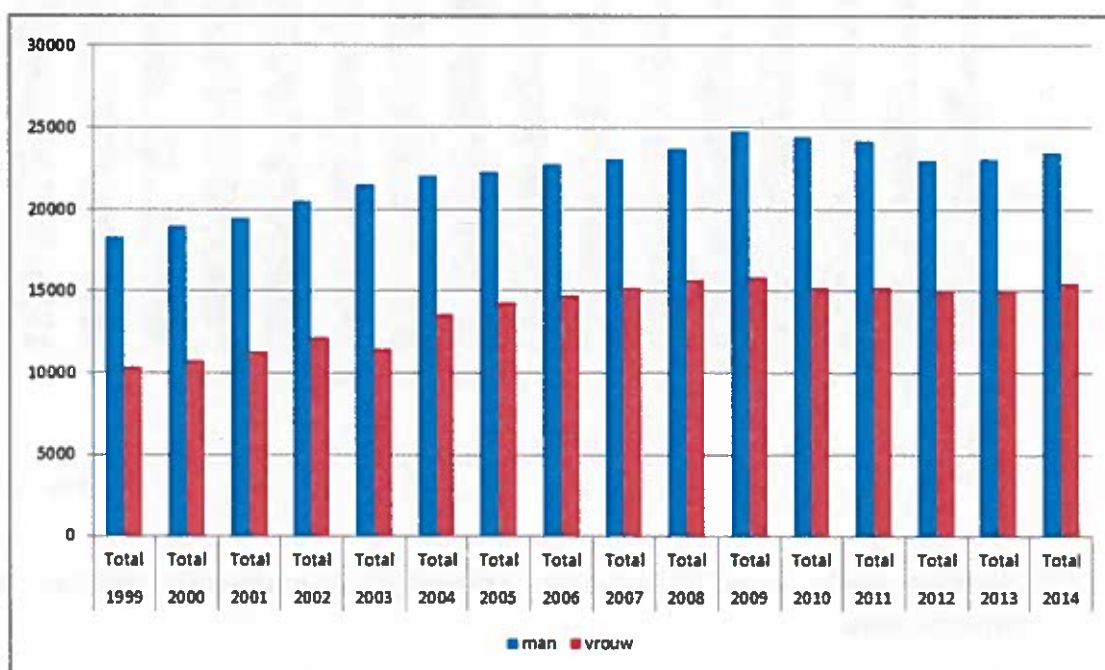
Tot slot dient nog opgemerkt dat:

- het aandeel vrouwen in de populatie verzekeringsplichtigen de voorbije jaren is gestagneerd;
- het aandeel vrouwen bij de startende ondernemers de voorbije jaren lichtjes toenam én hoger ligt dan het aandeel in de totale populatie verzekeringsplichtigen (cf. bijlage).

2 Inkomen uit zelfstandige activiteit : verschillen tussen vrouwen en mannen

Het gemiddelde inkomen van vrouwelijke zelfstandigen ligt ver onder het niveau van dat van mannelijke zelfstandigen. In 2014 ging het om 15.427 EUR in vergelijking met 23.506 EUR, ofwel een kloof² van ca 34%. De kloof is de afgelopen 15 jaar wel afgenomen. In 1999 bedroeg het verschil in gemiddeld inkomen 43%.

Grafiek 7. Evolutie van het gemiddelde inkomen van zelfstandige verzekeringsplichtigen naar geslacht, België, 1999 - 2014

Bron: RSVZ

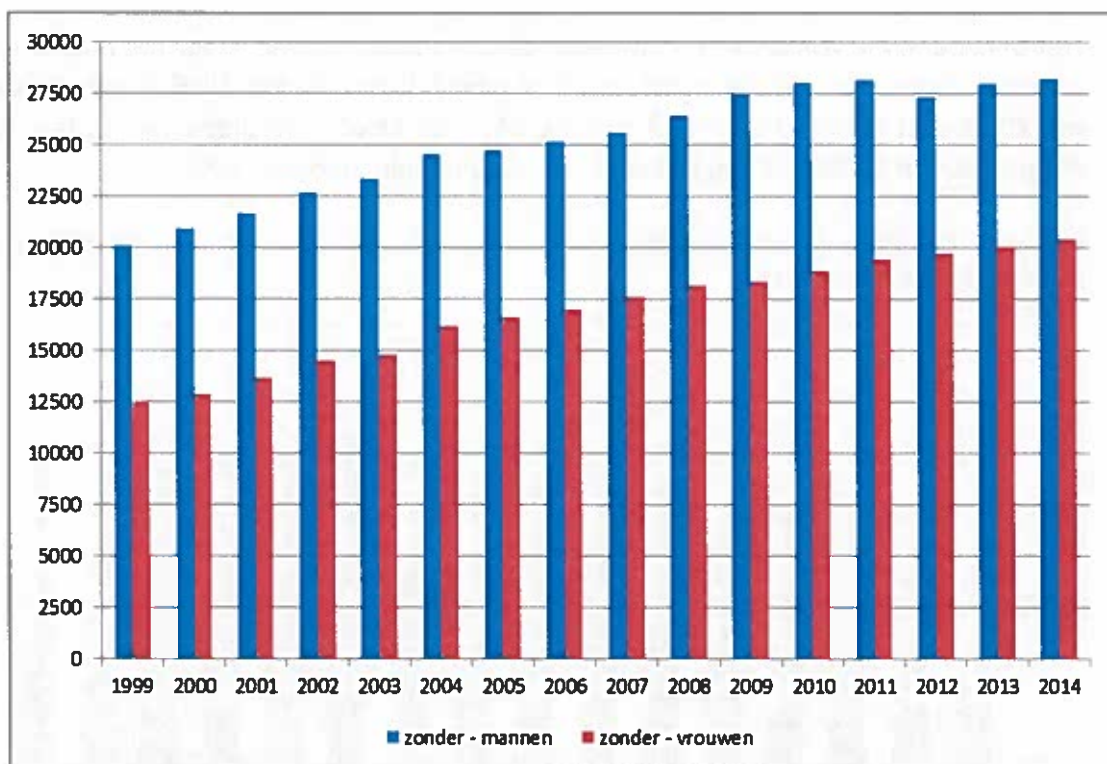
Bij bovenstaande vaststellingen moeten o.m. de volgende twee kanttekeningen gemaakt worden.

Ten eerste verschilt de kloof al naargelang de aard van de activiteit. Zo is het verschil in gemiddeld inkomen tussen mannen en vrouwen veel beperkter bij de zelfstandigen in bijberoep (ca. 16%) dan bij de zelfstandigen in hoofdberoep (35%) of bij de zelfstandigen die actief zijn na pensioen (54%) (cf. grafieken 12-14 in bijlage).

² Het verschil tussen het gemiddelde inkomen van mannen en vrouwen, afgezet tegen het gemiddelde inkomen van mannelijke zelfstandigen.

Ten tweede is de kloof ook minder uitgesproken (27,5%) wanneer de gemiddelde inkomens worden berekend abstractie makend van de verzekeringsplichtigen met een inkomen gelijk aan 0³. Bij dergelijke berekeningswijze ligt het gemiddelde inkomen niet alleen hoger (voor de totale populatie verzekeringsplichtigen 25.946 EUR tegen over 20.942 EUR in 2014 – cf. tabel x in bijlage) maar verkleint dus ook het inkomensverschil tussen beide groepen⁴.

Grafiek 8. Evolutie van het gemiddelde inkomen (zonder 0-inkomens) van zelfstandige verzekeringsplichtigen naar geslacht, België, 1999 - 2014

Bron: RSVZ

3 Werkbaar werk : verschillen tussen vrouwelijke en mannelijke zelfstandige ondernemers

In 2003 ontwikkelde de Stichting Innovatie & Arbeid van de Sociaal-Economische Raad Vlaanderen (SERV) op vraag van de Vlaamse Regering en de sociale partners een instrument om de kwaliteit van de arbeid te meten, de zogenaamde werkbaarheidsmonitor. Aan de hand van de werkbaarheidsmonitor brengt de Stichting driejaarlijks de werkbaarheidssituatie van Vlaamse werknemers en zelfstandige ondernemers in beeld. De kwaliteit of de werkbaarheid van de arbeid

³ In 2014 werd voor 139.206 (13,7%) van de verzekeringsplichtigen een inkomen gelijk aan 0 opgetekend, waarvan 56.351 vrouwen, 82.855 mannen. Het aantal is overigens sinds 2010 sterk toegenomen (cf. grafiek 11 in bijlage).

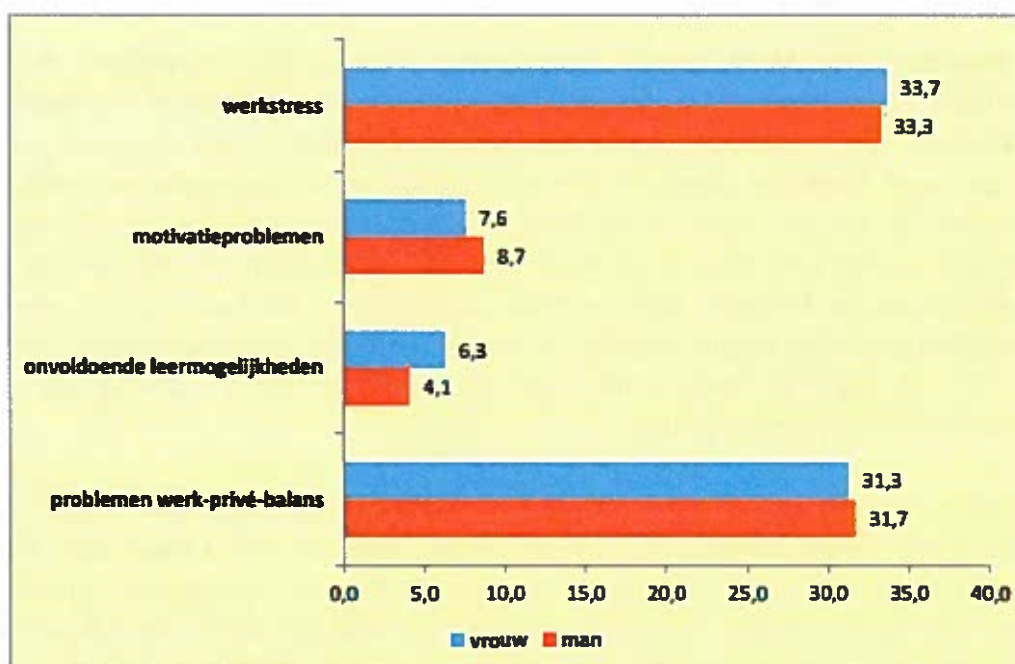
⁴ Dit geldt zowel voor de categorie hoofdberoep als voor de categorieën bijberoep en actief na pensioen.

wordt gemeten aan de hand van vier indicatoren, m.n. psychische vermoeidheid, het welbevinden op het werk, de leermogelijkheden en de balans werk-privé⁵.

De meting van 2013 leert dat ongeveer evenveel mannelijke (51,8%) als vrouwelijke zelfstandige ondernemers (50,3%) aangeven over werkbaar werk te beschikken⁶. Vrouwelijke zelfstandigen geven vaker aan een job met onvoldoende leermogelijkheden (6,3% versus 4,1%) uit te oefenen maar voor de andere werkbaarheidsrisico's (werkstress, motivatie en de balans werk-privé) verschillen zelfstandige mannen en vrouwen niet significant van elkaar. Voor een derde van de zelfstandige ondernemers (mannen én vrouwen) vormen de werkstress en de balans werk-privé een problematisch gegeven (figuur 1).

Figuur 1. Werkbaarheidsknelpunten bij mannelijke en vrouwelijke zelfstandigen

Bron : Bourdeaud'hui, R. & Vanderhaeghe, S. (2015)

Verder leert de meting van 2013 dat:

- een groter aandeel van de mannelijke zelfstandige ondernemers rapporteert een job uit te oefenen met een hoge werkdruk (39,8% versus 32%) en belastende arbeidsomstandigheden (18,9% versus 13,9%);
- een groter aandeel van de vrouwelijke zelfstandige ondernemers routinematig werk (10% versus 7,3%) rapporteert.

⁵ Bourdeaud'hui, R. & Vanderhaeghe, S (2013), Methodologische nota, beschrijving en vergelijking van de methodologie van de werkbaarheidsmonitor werknemers 2004, 2007, 2010, 2013 en de werkbaarheidsmonitor zelfstandige ondernemers 2007, 2010, 2013 SERV/ Stichting- Innovatie & Arbeid, Brussel

⁶ Bourdeaud'hui, R. & Vanderhaeghe, S (2015), Werkbaarheidsprofiel voor starters, groeiers en vrouwelijke zelfstandige ondernemers. Analyse op basis van de Vlaamse werkbaarheidsmonitor 2007- 2013., SERV/ Stichting- Innovatie & Arbeid, Brussel

Tot slot blijkt dat mannelijke zelfstandigen vaker dan vrouwelijke zelfstandigen tevreden zijn met hun financieel- economische toestand (46,6% versus 42,1%) en met de keuze voor het zelfstandig ondernemerschap (75,9% versus 69,7%). Vrouwelijke ondernemers zijn vaker tevreden met de mate van onafhankelijkheid in hun job (72,6% versus 67,3% van de mannelijke ondernemers).

In het rapport waarin deze vaststellingen beschreven staan, wordt niet dieper ingegaan op de mogelijke verklaringen voor de eerdergenoemde verschillen. Voor een gerichte ondersteuning van vrouwelijk ondernemerschap zou het nuttig kunnen zijn om de ruimere context en de oorzaak van de verschillen te kennen.

4 Combinatie arbeid en gezin bij zelfstandigen

De resultaten van twee recente bevestigingen door Unizo⁷ bevestigen dat de combinatie van werk en gezin niet altijd evident is voor zelfstandige ondernemers met kinderen. De bevestigingen leren dat zelfstandige ondernemers een groot aantal uren per week besteden aan de eigen zaak (73% van de respondenten geeft aan meer dan 50 uur per week te werken) waardoor een groot deel (2/3de van de bevestigden) zegt niet rond te geraken met het huishouden en moeilijk tijd kan vrijmaken voor de kinderen (2/3de van de bevestigden). De helft (52.7%) van de bevestigden geeft aan minder te willen werken om meer tijd door te brengen met de kinderen. Dit geldt in even grote mate voor de mannelijke (52.4%) als voor vrouwelijke (52.8%) respondenten.

Mannelijke en vrouwelijke zelfstandigen verschillen wel voor wat betreft hun tijdsbesteding. Ongeveer 76% van de mannelijke ondernemers is meer dan 50 uur per week bezig met zijn onderneming tegenover 45% van de vrouwen. Langs de andere kant besteedt 69% van de vrouwelijke bevestigden meer dan 15 uur aan huishoudelijke taken en de zorg voor kinderen, tegenover 29% van de mannelijke respondenten. Een derde van de vrouwelijke zelfstandigen geeft aan geen beroep te kunnen doen op hun partner voor het (gedeeltelijk) volbrengen van de huishoudelijke en gezinstaken Slechts ca. 6% van de vrouwen stelt dat haar partner bijna alle huishoudelijk en gezinstaken op zich neemt. Voor de mannelijke zelfstandigen gaat het om respectievelijk, 9% en 55% van de bevestigden.

Om professioneel en gezinsleven te combineren doen zelfstandige ondernemers in belangrijke mate beroep op externe hulp. 86% van de bevestigden geeft aan dat hun kinderen worden opgevangen door familieleden (33%) of doet beroep op betaalde opvanginitiatieven (53%). Ongeveer 70% van de betrokkenen doet beroep op huishoudelijke of poetshulp (waarvan 61% via dienstencheques).

---

⁷ http://www.unizo.be/sites/default/files/20160121_-_moederschapsrust_bij_zelfstandige_vrouwen_-_unizo_nota.pdf

5 Initiatieven ter ondersteuning van vrouwelijke ondernemers

5.1 Moederschapsrust

Naar aanleiding van de geboorte van een kind maken vrouwelijke zelfstandigen - net zoals vrouwelijke werknemers - aanspraak op een periode van zogenaamde moederschapsrust. Dit is een tijdvak waarin de betrokken vrouwen hun zelfstandige beroepsactiviteit onderbreken (deels verplicht, deels facultatief) en financieel ondersteund worden.

5.1.1 Duur

De moederschapsrust bestaat uit een verplicht en een facultatief op te nemen gedeelte. Voor zelfstandige vrouwen bedraagt de verplichte duurtijd van de moederschapsrust 3 weken: 1 week op te nemen voor de vermoedelijke bevallingsdatum, 2 weken te nemen na de geboorte. Daarnaast beschikken zelfstandigen vrouwen over 5 weken facultatieve moederschapsrust, waarvan zij maximaal 2 weken kunnen opnemen voor de bevalling.

De weken facultatieve moederschapsrust die niet werden opgenomen vóór de bevalling kunnen, per periodes van 7 kalenderdagen, na de 2 weken verplichte postnatale moederschapsrust worden opgenomen en dit tot de 23e week na de bevalling (dus ten laatste tot de 21e week na de verplichte moederschapsrust). Het facultatieve gedeelte van de moederschapsrust dat postnataal wordt opgenomen, hoeft met andere woorden niet noodzakelijk gedurende een ononderbroken periode worden aangewend. Periodes van werkhervatting kunnen dus worden afgewisseld met periodes van moederschapsrust⁸.

Hoewel de moederschapsrust voor zelfstandigen doorheen de jaren werd uitgebreid⁹, blijft deze tot op vandaag veel beperkter in omvang dan de moederschapsrust waarop werkneemsters aanspraak kunnen maken (cf. tabel 1).

Tabel 1. Aantal weken moederschapsrust in het werknemers- en zelfstandigenstelsel

	Werknemers		Zelfstandigen	
	<i>Verplicht</i>	<i>Facultatief</i>	<i>Verplicht</i>	<i>Facultatief</i>
Prenataal	1 week		1 week	5 weken
Postnataal	9 weken	5 weken	2 weken	waarvan max. 2 prenataal
Totaal	10 weken	5 weken	3 weken	5 weken

⁸ In tegenstelling tot (het grootste deel van) de moederschapsrust van werkneemsters.

⁹ Per 1 januari 2009 werd de moederschapsrust uitgebreid naar acht weken (koninklijk besluit van 23 december 2008 tot wijziging van het koninklijk besluit van 20 juli 1971 houdende instelling van een uitkeringsverzekering en een moederschapsverzekering ten voordele van de zelfstandigen en van de meewerkende echtgenoten.

Sinds 1 april 2009¹⁰ beschikken vrouwelijke werknemers over de mogelijkheid om de 2 laatste weken van hun facultatieve postnatale rust om te zetten in dagen van postnatale rust¹¹ ¹². De maatregel werd ingevoerd om vrouwen de mogelijkheid te geven om hun beroepsactiviteit op het einde van de moederschapsrust geleidelijk te hervatten.

5.1.2 Moederschapsuitkering

De moederschapsuitkering is een forfaitair bedrag en bedraagt 449,32 EUR per week (op 1 januari 2016). Ter vergelijking: vrouwelijke werknemers ontvangen tijdens de eerste 30 dagen van hun moederschapsrust 82 procent van het brutoloon (geen maximumbedrag van toepassing) en vanaf de 31ste dag 75 procent van hun begrensd brutoloon.

Om recht te hebben op de moederschapsuitkering mag er geen arbeid worden verricht. De uitkering wordt enkel betaald voor de weken waarin de vrouwelijke zelfstandige haar activiteit volledig onderbreekt.

5.1.3 Bijdragebetaling

De moederschapsuitkering maakt geen deel uit van het inkomen dat geldt als basis voor de berekening voor de sociale bijdragen¹³. De vrouwelijke zelfstandige moet in principe echter wel sociale bijdragen betalen voor het kwartaal van de bevalling.

Sinds 2015 worden de sociale bijdragen echter berekend op de inkomsten van het jaar zelf zodat systematisch rekening kan worden gehouden met de inkomstendaling die verband houdt met de bevalling. Voor deze systematische inaanmerkingneming zijn er echter twee grenzen: een eerste grens houdt verband met de procedure tot vermindering van de voorlopige bijdragen en meer bepaald met de strikte huidige voorwaarden inzake drempels; een tweede grens houdt verband met de minimale sociale bijdrage die steeds verschuldigd blijft door de vrouwelijke zelfstandige in hoofdberoep, zelfs wanneer het jaarinkomen minder bedraagt dan 13.000 euro.

5.2 Moederschapshulp

In januari 2006 werd de zogenaamde moederschapshulp ingevoerd¹⁴. Dit is een ondersteuning van vrouwelijke zelfstandigen die net (opnieuw) moeder zijn geworden en dit via het systeem van dienstencheques. Vrouwelijke zelfstandigen die na hun bevalling voldoen aan de voorwaarden om recht op moederschapsverlof in het

---

¹⁰ Programmawet van 22 december 2008

¹¹ Artikel 39, derde lid, van de Arbeidswet van 16 maart 1971

¹² De omzetmogelijkheid geldt voor alle situaties waarin de verplichte postnatale rust van 9 weken met minstens 2 facultatieve weken moederschapsrust kan worden verlengd.

¹³ Op de uitkering zijn daarentegen wel belastingen verschuldigd.

¹⁴ Koninklijk besluit van 17 januari 2006, BS 23 januari 2006

zelfstandigenstelsel te openen¹⁵, maken aanspraak op de toekenning van 105 gratis dienstencheques wanneer zij een beroepsactiviteit hernemen.

Het systeem van moederschapshulp moet zelfstandigen helpen om hun privé- en professionele leven beter op elkaar af te stemmen¹⁶. De dienstencheques laten toe om externe hulp bij huishoudelijke taken te betalen. De toekenning van de dienstencheques gebeurt niet automatisch. De betrokken vrouwen moeten hiertoe een aanvraag indienen bij hun sociaal verzekeringsfonds.

Sinds de invoering ervan is het systeem van de moederschapshulp een aantal keren aangepast (en de facto uitgebreid). Zo hadden jonge moeders aanvankelijk recht op slechts 70 dienstenscheques. In 2007 werd dit aantal verhoogd tot het huidige aantal van 105¹⁷. Daarnaast werd in 2008 de aanvraagtermijn voor de toekenning van de cheques verlengd van zes naar vijftien weken volgend op de datum van de bevalling¹⁸. Verder is het recht op moederschapshulp sinds 2014¹⁹ niet langer meer beperkt tot jonge zelfstandige moeders die sociale bijdragen verschuldigd zijn (i.c. de zelfstandige moeders die gedurende minstens twee kwartalen als zelfstandige zijn aangesloten en in orde zijn met hun sociale bijdragen²⁰) maar komen alle zelfstandigen vrouwen die voldoen aan de voorwaarden om moederschapsverlof te genieten binnen het sociaal statuut der zelfstandigen, voor de uitkering in aanmerking. Derhalve kunnen ook moeders die net vóór hun bevalling een zelfstandige activiteit aanvatten, gebruik maken van de 105 dienstencheques. Tot 2014 beschikten zelfstandige moeders in die situatie niet over deze mogelijkheid. Tot slot zijn zelfstandige moeders in het kader van de moederschapshulp sinds 1 januari 2014 ook niet langer verplicht om hun zelfstandige activiteit te hervatten na hun

---

¹⁵ Sinds 2014 is het recht op moederschapshulp expliciet gekoppeld aan het recht op moederschapsverlof. Hierdoor vormt de moederschapshulp niet langer alleen in de geesten maar ook in de feiten een onderdeel van de moederschapsrust. Zie ook Advies 2010/04 van het ABC en nota P.63/14/15 aan de sociale verzekeringsfondsen voor de context waarin de wijziging tot stand kwam.

¹⁶ Deze uitkering bestaat enkel binnen het sociaal statuut der zelfstandigen en kent dus geen tegenhanger bij de sociale zekerheid voor de werknemers.

¹⁷ Koninklijk besluit van 3 mei 2007 tot wijziging van het koninklijk besluit van 17 januari 2006 tot invoering van een stelsel van uitkeringen voor moederschapshulp ten gunste van vrouwelijke zelfstandigen en tot wijziging van het koninklijk besluit van 12 december 2001 betreffende de dienstencheques, *BS* 5 juni 2007.

¹⁸ Koninklijk besluit van 12 augustus 2008 tot wijziging van het koninklijk besluit van 17 januari 2006 tot invoering van een stelsel van uitkeringen voor moederschapshulp ten gunste van vrouwelijke zelfstandigen en tot wijziging van het koninklijk besluit van 12 december 2001 betreffende de dienstencheques (*BS* 8 september 2008).

¹⁹ Koninklijk besluit van 10 april 2014 tot wijziging van het koninklijk besluit van 17 januari 2006 tot invoering van een stelsel van uitkeringen voor moederschapshulp ten gunste van vrouwelijke zelfstandigen en tot wijziging van het koninklijk besluit van 12 december 2001 betreffende de dienstencheques (*BS* 5 mei 2014).

²⁰ De bijdragen moesten niet per definitie betaald zijn maar de betrokkene mocht er ook van zijn vrijgesteld op basis van een beslissing van de Commissie voor Vrijstelling van Bijdragen.

bevalling, maar volstaat het om het even welke beroepsactiviteit te hervatten. Hierdoor kunnen moeders die hun zelfstandige activiteit besluiten stop te zetten op het moment van de bevalling om na de moederschapsrust in het zelfstandigenstelsel over te schakelen naar een loontrekkende activiteit, vandaag eveneens aanspraak maken op de 105 dienstencheques.

5.3 *Statuut van de meewerkende echtgenote*

Initieel was de echtgenoot-helper uitgesloten van het sociaal statuut van de zelfstandigen²¹. Het gevolg van de uitsluiting was dat een belangrijk deel van de vrouwelijke zelfstandigen (meewerkende echtgenoten) niet in eigen naam sociaal verzekerd was²² en uitsluitend over afgeleide sociale rechten beschikte²³. Zij konden zich echter wel vrijwillig aansluiten voor de tak "Arbeidsongeschiktheid - Invaliditeit - Moederschap".

In 2003 werd de onderwerping van de meewerkende echtgenoten aan het sociaal statuut verplicht met de invoering van een apart sociaal statuut voor deze groep²⁴. De bedoeling van deze verplichting bestond erin om aan de meewerkende echtgenoten een volledige sociale bescherming te bieden²⁵.

5.4 *Stelsel van de vervangende ondernemer*²⁶

In april 2010 werd een systeem van vervangende ondernemers ingevoerd. Dit systeem biedt aan de zelfstandige die zijn beroepsactiviteiten tijdelijk volledig onderbreekt de mogelijkheid om zich gedurende een periode van maximaal 30

---

²¹ De reden hiervoor was dat er moeilijk een onderscheid valt te maken tussen de situatie waarin een echtgenoot zijn mede-echtgenoot op een regelmatige basis helpt met de uitvoering van zijn zelfstandige activiteit, dan wel slechts occasioneel hulp en bijstand verleent zoals voorgeschreven door artikel 213 van het burgerlijk wetboek in het kader van de huwelijksplichten. Wellicht speelde ook de bedoeling om de sociale bijdragedruk van familiebedrijven te beperken door de meewerkende echtgenoot niet te beschouwen als een verzekerings- en bijdrageplichtige helper.

²² Ze betaalden ook geen sociale bijdragen.

²³ Afgeleide rechten op pensioen, gezinsbijslag en gezondheidszorg op basis van het onderworpen zijn van de echtgenoot als zelfstandige.

²⁴ De invoering van dit sociaal statuut vond plaats in 2 stappen:

- Vanaf 1 januari 2003 werden alle meewerkende echtgenoten verplicht aan te sluiten in het kader van het zogenaamde ministatuut dat bescherming biedt in de tak "Arbeidsongeschiktheid - Invaliditeit - Moederschap". Zij konden vrijwillig toetreden tot het maxistatuut dat de meewerkende echtgenoten verzekert in de takken "pensioen"; "gezinsbijslag"; "geneeskundige verzorging" en "Arbeidsongeschiktheid - Invaliditeit - Moederschap".

- Sinds 1 juli 2005 zijn de na 1955 geboren meewerkende echtgenoten verplicht tot het maxistatuut toe te treden. De vóór 1956 geboren meewerkende echtgenoten zijn enkel verplicht tot het ministatuut toetreden (voor hen blijft het maxistatuut facultatief).

²⁵ Welke vandaag het geval is voor de meewerkende echtgenoten die verzekerd zijn in het maxistatuut.

²⁶ ABC Advies 2013/15 'Het stelsel van vervangende ondernemer'

dagen per kalenderjaar²⁷ te laten vervangen door een andere zelfstandige (de vervangende ondernemer).

Dit systeem biedt mogelijkheden voor:

- de vervangende ondernemer omdat het systeem onder meer een reeks personen de mogelijkheid geeft om in een rustiger tempo (cf. gepensioneerden) een zelfstandige activiteit te behouden, hun beroepsactiviteiten uit te breiden of om een beroepsactiviteit te hervatten na een al dan niet vrijwillige stopzetting (cf. herintreedsters);
- de zelfstandige die zich wil laten vervangen: het systeem biedt een veilige structuur en geeft toegang tot een databank van kandidaat-vervangers.

5.5 *Zorgstelsels voor zelfstandigen*

In het kader van een reeks maatregelen om het gezins- en het beroepsleven als zelfstandige beter te verzoenen (en om in het bijzonder vrouwen aan te moedigen om een loopbaan als zelfstandige uit te bouwen), werden in januari 2010 twee zorgstelsels ingevoerd, nl. een stelsel voor de zorg voor een ernstig ziek kind en een stelsel van palliatief zorgverlof²⁸. Deze bestaande zorgregelingen werden met ingang van 1 oktober 2015 hervormd en uitgebreid.

Naast de zelfstandigen die instaan voor de zorg van een ernstig ziek kind of van een terminaal ziek(e) kind of partner, hebben ook zelfstandigen die de zorg opnemen voor een gehandicapt kind sinds de hervorming recht op tijdelijke ondersteuning in het kader van hun zorgactiviteiten.

Verder mag sinds oktober 2015 naast de partner, elke bloed- of aanverwant tot de tweede graad of elke andere persoon die officieel deel uitmaakt van het gezin van de zelfstandige, het voorwerp uitmaken van de beoogde zorgactiviteit.

Tevens werd met de hervorming ook de periode tijdens dewelke een uitkering kan worden genoten, uitgebreid van 3 naar 12 maanden. De zelfstandige kan tijdens zijn volledige loopbaan meerdere keren een beroep doen op de zorgondersteuning, voor maximaal zes maanden per aanvraag en voor maximaal twaalf maanden in totaal.

De uitkering is verschuldigd voor elke kalendermaand dat de beroepsactiviteit onderbroken wordt. De zelfstandige die zijn activiteit tijdelijk volledig onderbreekt, ontvangt een maandelijkse uitkering a rato van het minimumpensioen. Voor het recht op de zorguitkering is niet langer vereist dat de zelfstandige zijn activiteit volledig onderbreekt. Voortaan wordt het ook voor de zelfstandige die zijn beroepsactiviteit vermindert (met minstens de helft), mogelijk om recht te openen op een financiële

---

²⁷ Verlengd met periodes van primaire arbeidsongeschiktheid, invaliditeit, moederschapsrust en zorgondersteuning

²⁸ Voor kind en partner

tegemoetkoming (evenwel zonder vrij- en gelijkstelling). In dit geval belooft de uitkering de helft van het uitkeringsbedrag.

Voor zover de zelfstandige die een zorguitkering krijgt toegekend, zijn beroepsactiviteit tijdelijk volledig onderbreekt:

- wordt elke periode van drie opeenvolgende maanden uitkering gelijkgesteld met een periode van beroepsbezigheid en behoudt de zelfstandige zijn socialezekerheidsrechten;
- geniet hij voor de kwartalen van gelijkstelling, een vrijstelling van sociale bijdragen.

De vrijstelling/gelijkstelling is beperkt tot vier kwartalen tijdens de totale loopbaan.

6 Bijsturing van de bestaande maatregelen en nieuwe ondersteunende initiatieven : enkele voorstellen

6.1 Moederschapsrust

6.1.1 Duur

Uit de Unizo bevraging (2016) blijkt dat de helft van de vrouwelijke respondenten haar moederschapsrust in het verleden voor de maximale duur (28%) of zelfs langer (22%) opnam²⁹. Een derde van de bevroegde vrouwen beperkte de duur van haar moederschapsrust tot het huidige wettelijke minimum van 3 weken (6%) of zelfs minder (20%).

Een grote meerderheid van de vrouwen (70%) geeft aan graag een langere periode van moederschapsrust te hebben genomen. Het is vooral de overtuiging dat een te lange afwezigheid een te grote impact zou hebben op de zaak of de onderneming, die hen hier heeft van weerhouden (68%).

Uit de enquête blijkt dat er zowel bij de vrouwelijke als bij de mannelijke zelfstandigen een breed draagvlak is om de duur van de moederschapsrust voor zelfstandige vrouwen te verlengen. 77% van de ondervraagden is hiervan voorstander.

Gegeven het voorgaande is het Comité voorstander van een verlenging van de moederschapsrust voor vrouwelijke zelfstandigen met het oog op een gelijkschakeling met de duur van de moederschapsrust voor werknemers en dit met behoud van de huidige uitkering (449,32 EUR per week) en zonder afbreuk te doen aan het systeem van moederschapshulp via dienstencheques. Belangrijk voor het Comité is evenwel dat het stelsel van de moederschapsrust door de betrokken vrouwen voldoende flexibel kan worden aangewend zodat de continuïteit van de zelfstandige activiteit niet bemoeilijkt wordt.

---

²⁹ Bij deze cijfers moet er rekening worden gehouden met het feit dat sommige respondenten ten tijde van de geboorte van hun jongste kind (dus vóór 2009) maar recht hadden op 6 weken moederschapsrust.

6.1.2 Bijdragebetaling

Net zoals de overgrote meerderheid (91%) van de respondenten in de Unizo-bevraging, is het Comité is van oordeel dat vrouwelijke zelfstandigen in de toekomst moeten vrijgesteld worden van sociale bijdragebetaling voor het kwartaal volgend op hun bevalling. Bovendien meent het Comité dat er voor dit kwartaal een gelijkstelling zou moeten worden toegekend, zodat de niet-bijdragebetaling geen enkel gevolg heeft voor de sociale rechten en de opbouw ervan tijdens dit kwartaal verzekerd is.

6.1.3 Moederschapshulp

De recente Unizo bevraging leert dat 53% van de bevroegde vrouwen in het verleden gebruik maakte van de moederschapshulp via dienstenscheques. Het Comité vindt het systeem van de moederschapshulp dan ook een waardevol instrument ter ondersteuning van vrouwelijke zelfstandigen die pas (opnieuw) moeder zijn geworden.

Het Comité is evenwel vragende partij voor initiatieven die het systeem performanter kunnen maken. Immers, van de vrouwen die geen beroep deden op de moederschapshulp geeft 46% aan niet te hebben geweten dat ze er recht op hadden³⁰ en meent 6% dat de aanvraagprocedure te complex is. Het Comité acht het daarom wenselijk dat werk wordt gemaakt van een betere bekendheid van de moederschapshulp alsook van een automatische procedure voor de toekenning van de dienstenscheques. In dit verband vraagt het dat i) zo snel mogelijk de nodige maatregelen worden genomen om een automatische toekenning te onderzoeken en te realiseren en ii) de sociale verzekerings- en ziekenfondsen attent worden gemaakt op hun rol als informatieverstrekker ten aanzien van de zelfstandige vrouwen.

6.2 *Het statuut van de meewerkende echtgenoten*

Voor wat betreft een eventuele bijsturing van het statuut van de meewerkende echtgenoten verwijst het Comité naar het Federaal Regeerakkoord van 2014 waarin het volgende wordt gesteld "De regering zal aan het ABC-Zelfstandigen vragen te onderzoeken of het statuut meewerkende echtgenote kan worden omgevormd tot een co-ondernemerscontract". Het Comité zal zich bijgevolg ten gepasten tijde over dit onderwerp buigen.

6.3 *Een statuut 'ondersteuner'*

In het kader van de voorstellen ter ondersteuning van de combinatie arbeid – gezin wenst het Comité een voorstel tot de invoering van een statuut 'ondersteuner' te introduceren. Het statuut zou bedoeld zijn voor personen die op beperkte maar financieel vergoede basis, gezinsondersteunende of zorgtaken voor derden zouden

---

³⁰ Dit is een mogelijke verklaring waarom 67% van de vrouwelijke ondervraagden wel beroep doet op het systeem dienstenscheques voor huishoudelijke of poetshulp maar geen dienstenscheques gebruikt in het kader van de moederschapshulp.

willen verrichten maar voor wie het huidige sociaal- en arbeidsrechtelijk kader een obstakel vormt om dit vandaag ook effectief te doen³¹.

Met dit voorstel zou tegemoet kunnen worden gekomen aan een maatschappelijke behoefte aan gezins- en persoonsondersteunende diensten om de combinatie van betaalde arbeid met familiale zorgtaken te faciliteren. Het Comité denkt daarbij aan de opvang van (kleine) kinderen maar evenzeer aan ondersteunende taken in de ruimere familiale sfeer zoals de ondersteuning van ouderen of de zorg voor zieke familieleden^{32 33}. Voor een deel van de gezinnen komen bestaande voorzieningen en dienstverleningsinitiatieven (zoals het stelsel van de dienstencheques of het systeem van thuiszorg) immers onvoldoende tegemoet aan de noden om het professionele en het gezinsleven op een bevredigende wijze met elkaar te kunnen verenigen³⁴ of vormen deze een optie die financieel gewoonweg niet haalbaar is.

6.3.1 De 'ondersteuner'

Het statuut van de ondersteuner is uitsluitend bedoeld voor personen die ondersteunende activiteiten wensen te verrichten op beperkte basis. Het is dus niet de bedoeling dat de activiteit als ondersteuner een voltijdse beroepsbezigheid wordt. Personen die het statuut van ondersteuner zouden kunnen aannemen:

- individuen die nog niet of niet langer beroepsactief zijn (i.c. studenten en gepensioneerden);
- werknemers met minimaal een 4/5de tewerkstelling;
- zelfstandigen in hoofdberoep
- arbeidsongeschikten en invaliden voor wie geen reclassering meer mogelijk is en die voor de activiteit de toelating krijgen van de adviserende geneesheer.

Het statuut zou niet toegankelijk zijn voor werklozen, arbeidsongeschikten en invaliden voor wie reclassering nog mogelijk is en bruggepensioneerden.

6.3.2 Aard van de dienstverlening

Het is de bedoeling dat in het kader van het statuut van de ondersteuner enkel gezinsondersteunende en zorgtaken worden verricht, zoals:

- kinderopvang : buitenschoolse of flexibele kinderopvang, urgentieopvang, de opvang van zieke kinderen;

---

³¹ Zowel het statuut van werknemer (en de bijhorende arbeidsovereenkomstenwet) als dat van zelfstandige en vrijwilliger kunnen voor het verrichten van dergelijke activiteiten een drempel inhouden.

³² M.a.w. noden die zich vandaag meer in de sfeer van de mantelzorg situeren.

³³ Uit een bevraging van Unizo bij zelfstandige ondernemers blijkt dat 13% van de respondenten zorgt draagt voor een hulpbehoevend familielid.

³⁴ Bijvoorbeeld omdat de bestaande initiatieven niet kunnen aangewend worden voor de specifieke noden waarmee gezinnen geconfronteerd worden (bv. de behoefte aan (occasionele) kinderopvang wanneer de crèches en de buitenschoolse opvang gesloten zijn) en dus onvoldoende zorg op maat toelaten (bv. omdat de voorzieningen te geïnstitutionaliseerd of te weinig flexibel zijn).

- huishoudelijke hulp : koken, opruimen, wassen, strijken, onderhoud van de woning;
- beperkte persoonsverzorging : dagelijks toilet;
- gezelschap houden van zieken, bejaarden en andersvaliden;
- de diensten die een vervangende ondernemer kan leveren.

6.3.3 Financieel voordeel

Om te vermijden dat een activiteit als ondersteuner een voltijdse beroepsbezigheid wordt, moet het financiële voordeel dat uit de activiteiten als ondersteuner kan worden gegenereerd, worden beperkt. Dit kan door:

- een begrenzing (bv. 5.500 EUR bruto) van de inkomsten die men via het statuut van ondersteuner verwerft;
- een begrenzing van het uurtarief (bv. maximaal 11 EUR) dat de ondersteuner kan aanrekenen;
- de ondersteuner niet de mogelijkheid te bieden om beroepskosten fiscaal in mindering te brengen.

De ondersteuner zal vrijgesteld zijn van sociale en fiscale bijdragebetaling maar bouwt in het kader van dit statuut geen enkel sociaal recht op.

6.3.4 De gebruiker

Het is de bedoeling om het systeem van de ondersteuner ook aan de kant van de gebruiker te begrenzen door bijvoorbeeld een contingent van maximum van 500 uur per jaar vast te leggen gedurende welke de gebruiker op één of meerdere ondersteuners beroep kan doen.

6.3.5 Administratief kader

Voor het welslagen van het systeem van de ondersteuner is het noodzakelijk dat de implementatie ervan administratief zo eenvoudig mogelijk wordt gehouden zodat het zowel voor de (kandidaat) ondersteuner als voor de gebruiker laagdrempelig en toegankelijk gegeven is.

Een kandidaat-ondersteuner zou op twee manieren kunnen toetreden tot het systeem. Ofwel regelt betrokkene alles zelf. Het volstaat dan voor de kandidaat ondersteuner om zich via een daartoe gecreëerde en door de overheid beheerde website als ondersteuner te registreren. Deze inschrijving is gratis. Vervolgens geeft de ondersteuner voor controledoelinden elk te presteren uur vooraf of binnen een termijn van 24 uur online aan.

Een alternatieve manier voor kandidaat-ondersteuner om toe te treden tot het systeem, is via registratie bij een door de overheid erkende, bemiddelende organisatie (met vzw-structuur). Deze organisaties zullen i) instaan voor de coördinatie van de activiteiten van ondersteuners, ii) de administratieve verplichtingen van de ondersteuner overnemen (invoering prestaties) en iii) controleren of de grenzen inzake toegelaten activiteit en verloning door de betrokkenen worden gerespecteerd.. Het is de bedoeling dat organisaties zoals de

Gezinsbond, de mutualiteiten, de zelfstandigenorganisaties, enz. zich in het systeem kunnen inschakelen.

Om beroep te kunnen doen op de diensten van een ondersteuner, zal de kandidaat gebruiker zich op zijn beurt online of bij een of meerdere bemiddelende organisaties moeten registreren³⁵. Ook elk afgenomen uur zal in het systeem moeten worden geregistreerd³⁶.

Het is de bedoeling dat zowel de ondersteuner als de gebruiker tijdig verwittigd wordt wanneer zij de grenzen van gebruik dreigen te overschrijden.

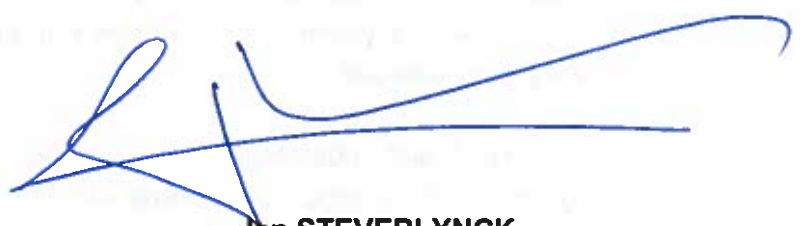
6.3.6 Verzekering

Tot slot zal ook moeten bekeken worden in welke mate het wenselijk of noodzakelijk is om een verzekering in het leven te roepen om burgerlijke aansprakelijkheid te dekken en/of schade als gevolg van letsels die overkomen zijn tijdens de activiteit als ondersteuner te compenseren.

Namens het Algemeen Beheerscomité voor het sociaal statuut der zelfstandigen, op 25 februari 2016:

Veerle DE MAESSCHALCK,
Secretaris

Jan STEVERLYNCK,
Voorzitter

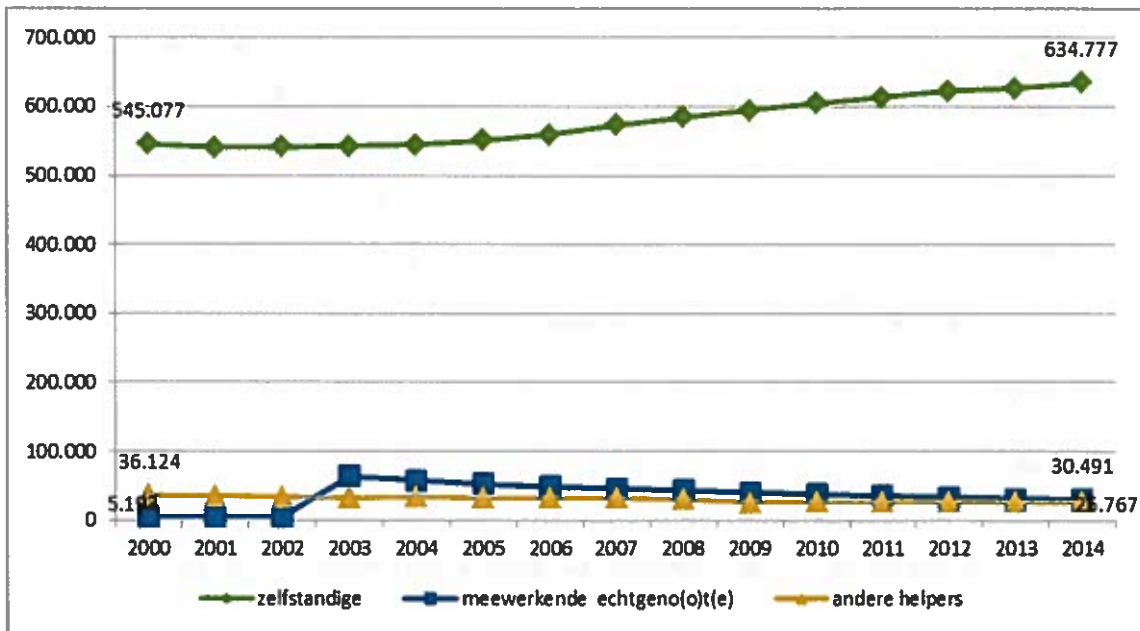
---

³⁵ Aan een inschrijving als gebruiker kan eventueel een eenmalige, kleine, administratie- en/of verzekeringskost worden gekoppeld.

³⁶ Dit maakt kruiscontrole mogelijk.

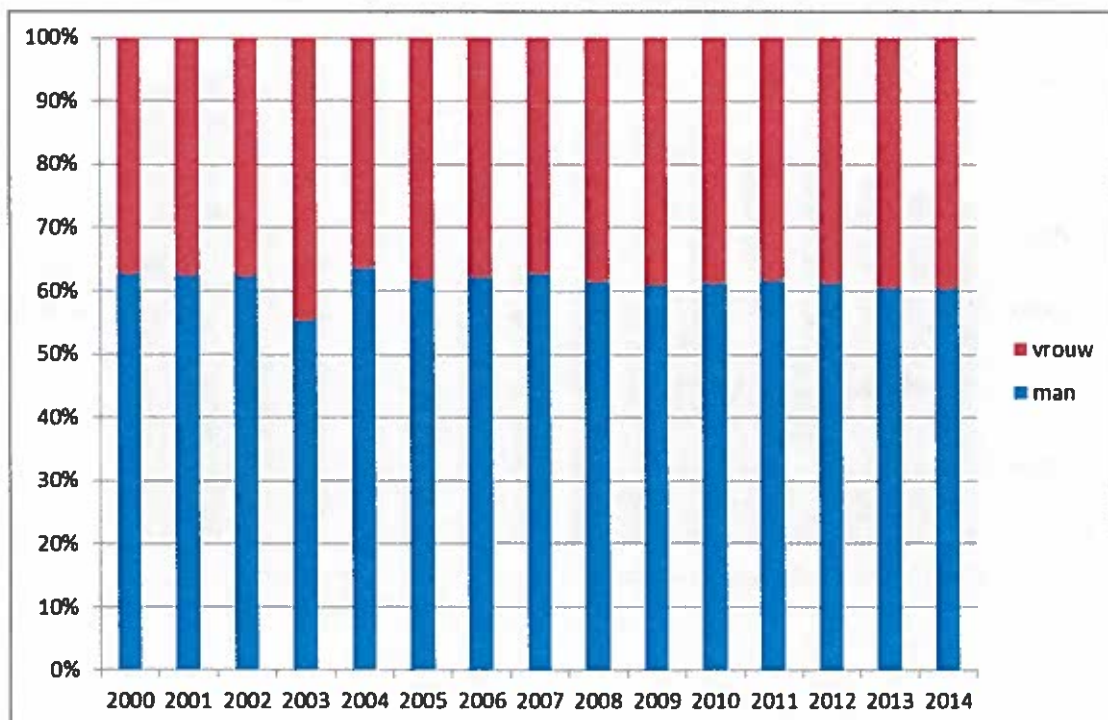
Bijlage

Grafiek 9. Evolutie van het aantal zelfstandigen in hoofdberoep naar hoedanigheid, België, 2004 - 2014

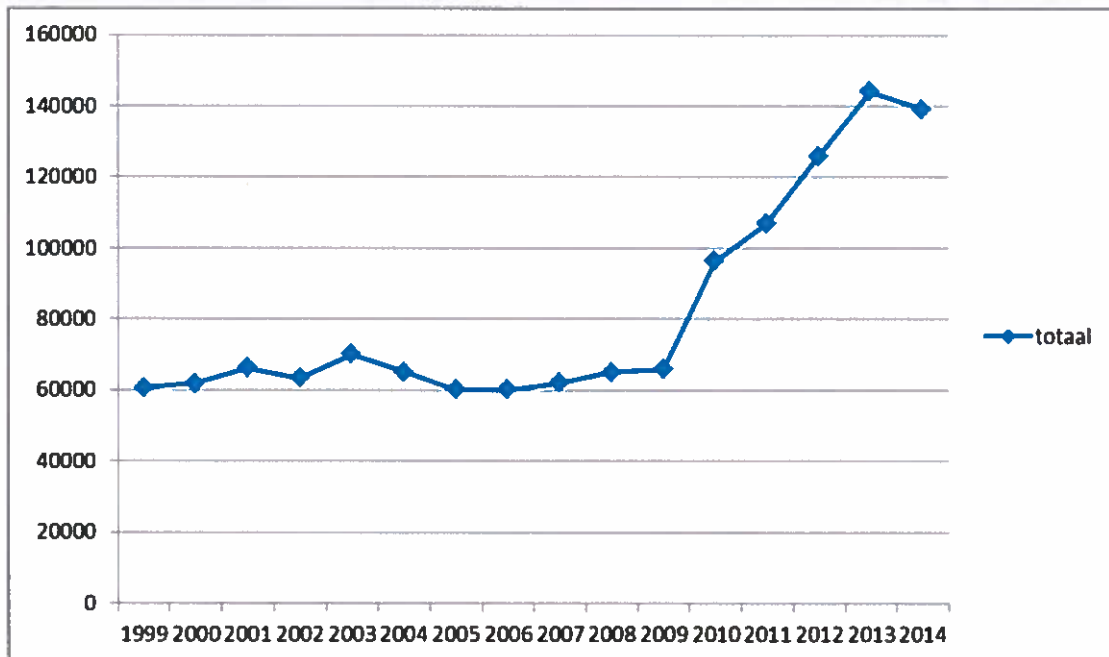
Bron: RSVZ

Grafiek 10. Evolutie van het aandeel vrouwen in de populatie starters (2000-2014)

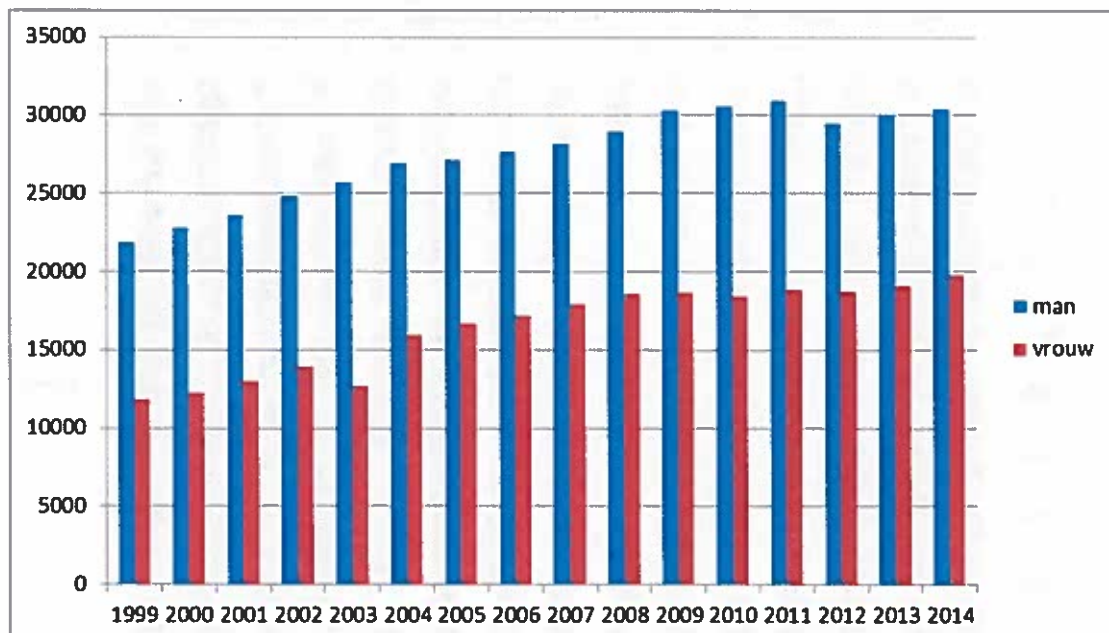
Bron: RSVZ

Grafiek 11. Evolutie van het aantal verzekeringsplichtigen met een inkomen gelijk aan 0 (1999-2014)

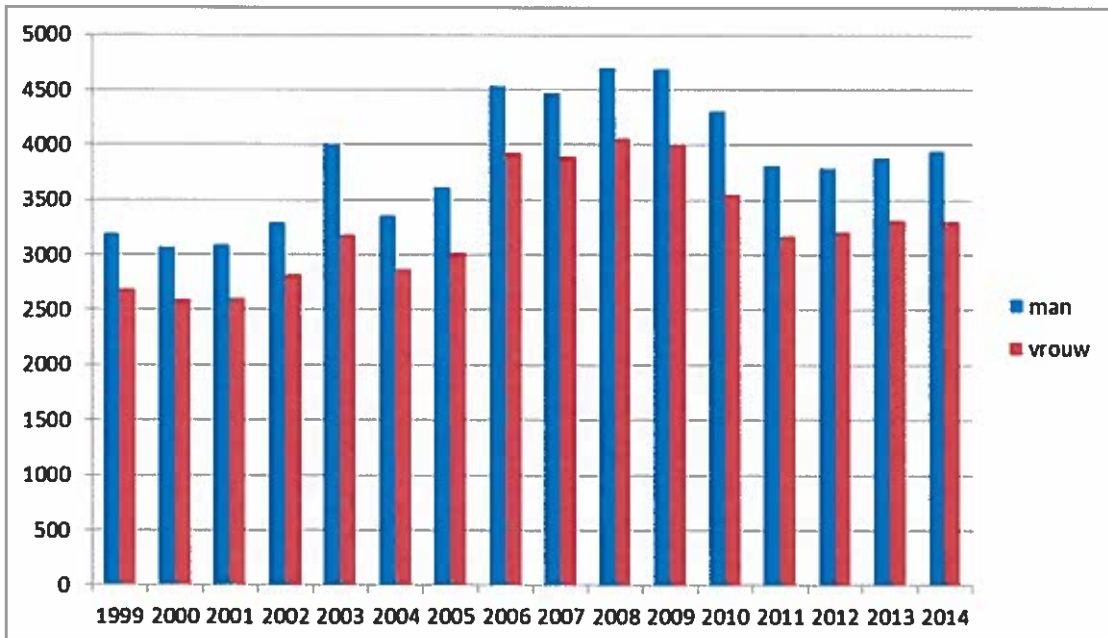
Bron: RSVZ

Grafiek 12. Evolutie van het gemiddelde inkomen van verzekeringsplichtigen in hoofdberoep naar geslacht, België, 1999 - 2014

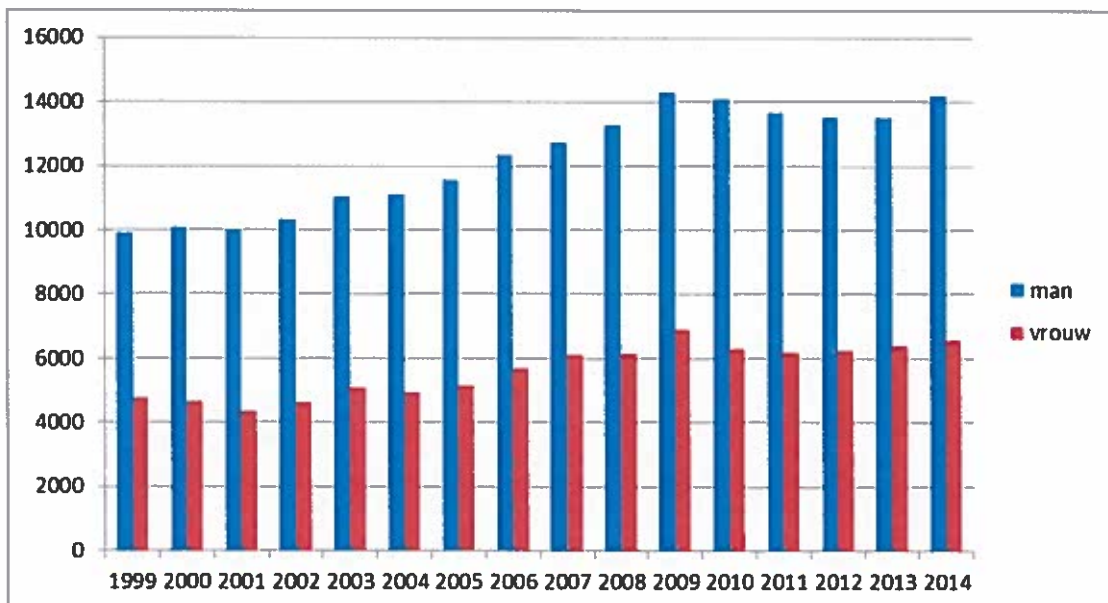
Bron: RSVZ

Grafiek 13. Evolutie van het gemiddelde inkomen van verzekeringsplichtigen in bijberoep naar geslacht, België, 1999 – 2014

Bron: RSVZ

Grafiek 14. Evolutie van het gemiddelde inkomen van verzekeringsplichtigen actief na pensioen naar geslacht, België, 1999 - 2014

Bron: RSVZ